

Nr 100

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående avtal om häkteslokaler i Örebro; given Stockholms slott den 14 mars 1958.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över justitiedepartementens ärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

Ingvar Lindell

Utdrag av protokollet över justitiedepartementens ärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 14 mars 1958.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden NILSSON, STRÄNG, ANDERSSON, LINDELL, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, NETZÉN, KJELLIN, JOHANSSON.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Lindell, fråga angående *avtal om häkteslokaler i Örebro* samt anför därvid följande.

Inledning

Vissa regler om stadshäkten återfinnes i 1 kap. 16 § rättegångsbalken, vilket lagrum även innefattar bestämmelser om häradshäkten. Beträffande stadshäkten stadgas, att för förvaring av anhållna eller häktade skall i stad med rådhusrätt finnas häkte. Med Konungens tillstånd må häkte vara gemensamt för domsaga och stad.

Såsom av nyssnämnda stadgande framgår är stadshäkterna i första hand avsedda för förvaring av anhållna och häktade. För avtjänande av ådömt frihetsstraff användes de däremot icke. Beträffande häktade är det på de flesta orter praxis, att de överföres till statlig fångvårdsanstalt. Förvaring av häktade i stadshäkte förekommer därför i regel blott under helt korta tidsperioder, såsom i samband med att den häktade inställes för domstolsförhandling. I ett tiotal städer förvaras dock häktade under hela rannsakingstiden i stadshäktet.

Den historiska utvecklingen på hithörande område belyses närmare i en utredning angående städers och tingslags skyldighet att hålla häkte, på uppdrag av fångvårdens byggnadskommitté verkställd av hovrättsassessorn Ulf Lundvik (SOU 1957: 34). Av utredningen framgår, såvitt angår stadsfängelse, att i äldre tider brottets beskaffenhet avgjorde, om en brottsling skulle sättas i stadens häkte eller i »tornet», varmed torde ha förståtts konungens häkte. För det fall att brottet var riktat mot »konungen, rådet eller ämbetsmans bud» kunde den sistnämnda förvaringsformen komma i fråga, i övrigt utnyttjades stadshäktet. I utredningen anföres sammanfattningsvis.

Vad angår magistratsstäderna har det tydligen i äldre tider betraktats som ett dem förunnat privilegium att få hålla egna fängelser, där häktade borgare kunde förvaras under hela rannsakingstiden. Att mot denna förmån även svarade en skyldighet att hålla fängelse torde ha betraktats som mer eller mindre självklart. Ännu vid början av 1800-talet finner man, att flertalet städer höll egna fängelser, där de häktade kvarhölls åtminstone till dess dom fallit i rådhusrätten. Fångvårdsreformen under 1800-talet medförde den förändringen, att de städer, där statligt cellfängelse byggdes, fick förvara sina häktade däri, dock i regel mot skyldighet att utgiva årliga bidrag till fängelsets underhåll och för fångvården, varjämte städerna liksom tidigare skulle svara för de häktades kost. Utredningen har också visat, hurusom åtminstone under de tre första decennierna av detta sekel stadens skyldighet att hålla eget fängelse ansetts åter bli effektiv, när sådant statligt fängelse nedlades. Flertalet återstående magistratsstäder utan statligt fängelse förvarar än i dag sina häktade i eget fängelse, medan några städer börjat införpassa de häktade till statlig fångvårdsanstalt. I betraktande av rådande urgamla praxis kan man icke anse annat än att städernas skyldighet sträcker sig längre än tingslagens.¹ Städerna får med andra ord anses pliktiga att förvara sina häktade åtminstone till dess dom fallit i rådhusrätten. — Vissa städer har dock friköpt sig från denna skyldighet.

I en särskild promemoria, som fogats vid fångvårdsbyggnadskommitténs i det följande omförmälda förslag, har Lundvik mot bakgrunden av förhandlingar och avtal under 1850-talet mellan Kungl. Maj:t och Örebro stad behandlat frågan rörande skyldigheten att förvara stadens häktade och därvid konstaterat, att staden, om Örebrofängelset nedlägges utan att ersättas av annat statligt fängelse i staden, torde bli pliktig att enligt de grundsatser, som få anses gälla för magistratsstäder i allmänhet, själv omhänderta sina häktade.

I detta sammanhang må nämnas, att fångvårdsstyrelsen i en den 31 december 1949 dagtecknad utredning föreslagit, att samtliga städer — med

¹ Beträffande tingslagens skyldigheter hänvisas till betänkanudet.

undantag av Stockholm — efter hand skulle få rätt att utan kostnad förvara sina häktade i statlig fångvårdsanstalt. De hittills utgående bidragen skulle enligt förslaget försvinna. Framställningen har överlämnats till den av chefen för finansdepartementet tillkallade utredningen om städernas särskilda skyldigheter och rättigheter i förhållande till staten.

Vid 1956 års riksdag beslöts att såsom ersättningsanstalter för Långholmen skulle uppföras två centralanstalter, en i Österåkers kommun, Stockholms län, och en i Kumla stad (prop. 1956: 79; SU utl. 1956: 144). Fångvårdsbyggnadsutredningen, vars förslag låg till grund för propositionen, hade uttalat att man intill Kumlaanstalten borde uppföra ett mindre häkte, avsett att ersätta fångvårdsanstalten i Örebro som borde nedläggas, när den låge i direkt anslutning till läroverkets i Örebro gårdsplan. Överenskommelse borde enligt utredningen träffas med Örebro stad angående den gamla anstaltens rivning i syfte att snarast möjliggöra läroverkets utbyggnad. Frågan om häkteslokaler i anslutning till den föreslagna Kumlaanstalten upptogs icke till behandling i Kungl. Maj:ts förslag. Kungl. Maj:t uppdrog den 29 juni och den 6 juli 1956 åt fångvårdens byggnadskommitté att avge detaljerade förslag till byggnads- och personalplaner m. m. vid anstalterna i Österåker och Kumla. I kommitténs förslag den 10 oktober 1956 till detaljutformning av de båda anstalterna beräknades icke några häktesplatser i anslutning till Kumlaanstalten.

Sedan 1957 års riksdag godkänt i proposition nr 166 på grundval av kommitténs betänkande framlagt förslag rörande den närmare utformningen av anstalterna i Österåker och Kumla — därvid förutsattes, att fångvårdsanstalten i Örebro skulle nedläggas — uppdrog Kungl. Maj:t genom beslut den 10 maj 1957 åt fångvårdens byggnadskommitté att upptaga förhandlingar med Örebro stad om anordnande av ett häkte i anslutning till ett nytt polis-
husbygge i staden.

Sedermera har frågan om Örebroanstaltens nedläggande aktualiserats genom den utredning, som fångvårdsstyrelsen och byggnadsstyrelsen gemensamt verkställt angående disposition av och upprustningsbehov för äldre fångvårdsanstalter och för vilken närmare redogjorts i 1958 års statsverksproposition (bil. 23 s. 2 f). Fångvårdsanstalten i Örebro har av utredningen hänförs till den grupp av anstalter som bör nedläggas inom tio år. Såsom skäl härför har anförts att anstalten, som är byggd åren 1857—1859 och har ett platsantal av 50, är i dåligt skick. Den är dessutom belägen på trång tomt, som av staden behöver disponeras för annat ändamål (såsom i det föregående nämnts för utbyggnad av läroverket). Med hänsyn till den höga renoveringskostnaden och anstaltens olämpliga belägenhet synes anstalten därför enligt utredningen böra nedläggas sedan anstalten i Kumla färdigställt.

Förslag av fångvårdens byggnadskommitté

Med anledning av nyssnämnda uppdrag att förhandla med Örebro stad om anordnande av ett häkte i staden har *fångvårdens byggnadskommitté* (skr. 14/2 1958) framlagt förslag om häkteslokaler i Örebro. Kommittén har med Örebro stad träffat preliminärt avtal rörande anordnande av häkte i staden, vilket underställts Kungl. Maj:t för godkännande. Genom avtalet kan anstå med uppförande av den särskilda häktesbyggnad i anslutning till den blivande anstalten i Kumla, varom fångvårdsbyggnadsutredningen, såsom i det föregående redovisats, framlagt förslag.

Avtalet med Örebro stad har följande huvudpunkter.

Kronan utfäster sig att, när den planerade fångvårdsanstalten i Kumla färdigställts, nedlägga verksamheten vid fångvårdsanstalten i Örebro. Staden åtar sig att själv svara för förvaring och underhåll av häktade som åtalats för brott vid Örebro rådhusrätt eller som gjort sig skyldiga till lösdriveri och skall ställas inför poliskammaren. Vidare förbinder sig staden att, så snart möjligheter föreligger därtill, iordningställa en häktesavdelning med 14 platser, varav 6 skall disponeras av kronan. Ekonomiskt regleras åtagandena på det sättet att kronan utger en årlig hyra av 11 000 kronor för sin andel av häktesavdelningen, 43 procent av de faktiska inventarietkostnaderna för avdelningens iordningställande och 43 procent av driftkostnaderna, med det förbehållet att om proportionen av kronans fångar överstiger 43 procent, ersättning skall utgå efter den verkliga proportionen mellan kronans fångar och de av staden förvarade.

Härutöver anför kommittén.

Häktesavdelningen i det nya polishuset har av staden utformats efter samråd under hand med byggnadsstyrelsen och kommittén. Antalet platser för kronans och stadens fångar, 6 resp. 4, har bestämts med utgångspunkt från antalet beläggningsdagar vid fångvårdsanstalten i Örebro för häktade under de senaste tre åren, vilket sistnämnda antal enligt uppgifter som inhämtats från anstalten varit följande:

	Kronans rannsakningsfångar, antal dagar	Stadens rannsakningsfångar, antal dagar
År 1955	849	695
År 1956	968	910
1:a halvåret 1957	357	328
2:a halvåret 1957 (beräknat antal) ..	357	328
	Summa 2 531	2 261
Medeltal för åren 1955—1957	844	754

De återstående fyra platserna i häktesavdelningen har staden avsett att använda för tillfällig förvaring av sinnessjuka och alkoholister m. fl. Det sammanlagda platsantalet i häktesavdelningen torde åtminstone under relativt lång tid vara tillfyllest. Gränserna mellan kronans och stadens platser skall icke vara fast utan skall kunna ändras med hänsyn till beläggningen.

Kommittén framhåller, att sammanförandet av kronans rannsaktionsfångar med stadens fångar och förvarade medför minskade driftkostnader, framför allt i fråga om bevakningspersonal, för såväl kronan som staden.

Kronans andel av inventariekostnaderna för häktesavdelningens iordningställande uppskattas till omkring 15 000 kronor.

Yttranden

Över kommitténs förslag har yttranden avgivits av statskontoret, fångvårdsstyrelsen, byggnadsstyrelsen och länsstyrelsen i Örebro län. *Statskontoret* har på ett par punkter gjort erinringar mot avtalsbestämmelserna. *Fångvårdsstyrelsen* har bortsett från vissa principiella synpunkter i stort sett godtagit förslaget. *Byggnadsstyrelsen*, som endast yttrat sig i vad avser den årliga hyran för häkteslokalerna, har ansett sig böra tillstyrka förslaget i denna del. *Länsstyrelsen* har icke haft något att erinra mot avtalets godkännande.

Statskontoret anför.

Enligt avtalets 3 § skall staden för häktade, rörande vilka rådhusrätten eller poliskammaren beslutat om undersökning av sinnessjukavdelning, ersätta fångvården efter avgiven räkning dess utgifter för utspisning åt de häktade efter det för avdelningen gällande portionspriset (sålunda allenast kostnad för i portion ingående proviantartiklar). Enligt statskontorets mening bör emellertid självkostnaderna för utspisningen läggas till grund för det pris staden har att erlägga för häktads kost. Sålunda torde förutom kostnaden för proviantartiklar även tillagnings- och serveringskostnader böra inräknas i priset. (Jfr Kungl. Maj:ts cirkulär den 3 juni 1955 till de civila statsmyndigheterna angående ersättning för personalkost, S. F. S. 1954: 297).

I avtalets 6 § c) stadgas, att kronan skall för varje kalenderår ersätta staden 43 procent av dess samtliga faktiska kostnader för driften av häktesavdelningen. Därest något år antalet underhållsdagar för de i häktesavdelningen på kronans platser förvarade häktade skulle överstiga 43 procent av det totala antalet underhållsdagar för samtliga i häktesavdelningen förvarade, skall den ersättning kronan har att utgiva beräknas efter närmast ligande hela procenttal. Denna klausul synes innebära, att reciprocitet icke föreligger i fråga om kronans och stadens deltagande i häktesavdelningens driftkostnader. Enligt statskontorets mening bör för vinnande av likställighet ersättningen från kronan reduceras proportionellt, därest antalet underhållsdagar för de fångar för vilka kronan har att svara skulle understiga 43 procent av totala antalet underhållsdagar. Gränsen mellan kronans och stadens platser skall nämligen — såsom kommittén framhållit — icke vara fast utan skall kunna ändras med hänsyn till beläggningen.

Fångvårdsstyrelsen erinrar om att den i sin utredning den 31 december 1949 rörande städernas skyldighet beträffande förvar och underhåll av häktade personer framfört den meningen, att de statliga fångvårdsanstalterna i ökad utsträckning borde mottaga häktade. Som skäl för denna stånd-

punkt anförde styrelsen, att det inträffat att rannsakningsfånge fått tillbringa månader i ett litet stadshäkte; anledningen härtill hade varit att t. ex. sinnesundersökning ej kunnat påbörjas förrän efter viss väntetid. En sådan förvaring kunde enligt styrelsens mening icke anses tillfredsställande, enär stadshäktena ofta vore i mindre gott skick samt saknade de vård- och arbetsmöjligheter, som en statlig fångvårdsanstalt kunde erbjuda. Principiellt borde häktad person såvitt möjligt icke förvaras i häkte som administrerades av myndighet, vilken tillika hade att utreda den häktades eventuella brottslighet. Styrelsen omnämnde i detta sammanhang, att de kommunala arresthusen i Danmark från och med den 1 april 1938 helt övertagits av staten.

Bortsett från dessa principiella synpunkter har styrelsen i stort sett inga erinringar att göra mot förslaget.

Styrelsen framhåller emellertid, att i den överenskommelse som år 1946 träffats mellan fångvårdsstyrelsen och Stockholms stad rörande omhändertagande av stadens rannsakningsfångar tiden för övertagande av kostnaden för förvaring och underhåll av häktade angivits till dagen efter dagen för rådhusrättens dom, detta med hänsyn till straffverkställighetslagens bestämmelser om tiden för nöjdförklaring (jfr prop. 1946: 278 s. 5).

Byggnadsstyrelsen uttalar.

Årshyran är beräknad på grundval av en totalkostnad bestående av merkostnaden för häktesvåningen, 130 000 kronor, denna vånings andel i polishusets totalkostnad, 192 000 kronor, samt tomtkostnaden, 23 000 kronor. Byggnadsstyrelsen har vid jämförelse av kostnaderna för likartade byggnadsobjekt funnit nämnda kostnader något höga. Då staden emellertid kunnat verifiera desamma och då årskostnaden i alla fall torde bli lägre än om motsvarande häktesplatser skulle komma att anordnas vid den blivande centralanstalten i Kumla, anser sig styrelsen böra tillstyrka den föreslagna årshyran om 11 000 kronor för statens sex celler.

Departementschefen

Den med Örebro stad träffade överenskommelsen innebär, att kronan får tillgång till ett antal platser för häktade i det nya polishusbygget i staden. Överenskommelsen synes vara till fördel för såväl kronan som staden. Med anledning av de synpunkter som fångvårdsstyrelsen anført vill jag framhålla att beskaffenheten av de föreslagna häkteslokalerna uppfyller de fordringar, som beträffande dylika lokaler angivits i propositionen nr 68 till årets riksdag med förslag till lagstiftning om behandling av häktade och anhållna m. fl. I nämnda proposition har jämväl föreslagits bestämmelser med syfte att få till stånd en enhetlig reglering av behandlingen av de olika personkategorier som kan tillfälligt omhändertagas genom myndighets försorg. Beträffande de invändningar, som statskontoret rest rörande de ekonomiska villkoren i avtalet, vill jag erinra om att de ersättningsprinciper som tillämpats i förevarande fall i stort sett överensstämmer med dem som

gäller enligt avtalet mellan kronan och Stockholms stad rörande ett rannsaktionsfängelse i Stockholm och vilka godtagits av riksdagen (prop. 1956: 79; SU utl. 1956: 144).

Enligt nu förevarande avtal, som skall träda i kraft tidigast den 1 juli 1958 och är avsett att löpa med tre års ömsesidig uppsägningstid, skall väsentlig ändring i de rättsliga och faktiska förutsättningarna för avtalet ge parterna rätt att påkalla ändring eller jämkning.

Avtalet har godkänts av Örebro stad den 31 januari 1958.

Jag hemställer att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

bemyndiga Kungl. Maj:t att godkänna avtalsbestämmelser av det innehåll som föredragande departementschefen i det föregående angivit.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Margit Hirén